

dat (Arx. L. Salvador, p. 50) *Espèit*, V. *espait* (IMPEDIR) *Espelagarsat*, encreuament d'*espell*(eglar) amb *esfilagarsar* *Espelagrinar*, V. *pelegrí* i *escorça* *Espelassada*, *espelastregar*, V. *pèl* *Espeleòleg*, *espeleologia*, V. *espluga* *Espeletegat*, V. *pèl* *Espell*, potser per *espell* 'ast, llança' *Espellancrar*, *espellar*, *espellegar*, V. *pell* *Espèller*, V. *espellir* *Espelleringar*, *espelletar*, V. *pell* *Espellicar*, V. *pellucar* *Espelellifar*, V. *pell*

ESPELLIR, 'esclatar el borró, l'ou, etc.', 'descloure's la flor', mot rossellonès i empordanès, provinent del ll. EXPÈLLÈRE 'expulsar', 'bandejar', derivat de PELLERE 'pegar, copejar', 'empènyer'. □ 1.ª doc.: 1507.

En el Cançoneret Rovirola (compilat a Girona l'any 1507, i copiat allí l'any següent), Sant Josep, quan li neix Jesús, s'exclama: «Lo mi <n>yó ja vol menyar: / no tinc què li puscha dar, / ni ja manco manera, / ab aquesta conguxa, / ni com l'*espelliré!*».⁴ És un mot principalment rossellonès: «La professó del dijous sant, tan fredolica en sa tristesa / --- / Encara sentia a la mà / tot aquell ram de l'altre dia: / tan clara la porta s'obria, / i, amb vós, el sol volia entrar; / oh palma d'or tremoladissa, / llorer balsàmic i florit: / com *espellia* mon delit / inestroncable cantadissa! / Mes ara, el vent de la dissort / segueix la comitiva negra: / ara s'avança en la tenebra / l'imatge groga del Crist mort», Josep Seb. Pons (*Canta-Perdiu*, p. 164): El goig del diumenge de Rams, l'entrada triomfal a Jerusalem, seguida del Calvari: també el delit del minyó l'havia fet prorrompre en un doll de cantades. *Espellir* hi és, doncs, també transitiu.

Però generalment el que s'usa, a cada pas, és el participi *espellit*: «Hi ha un rosé de rosas, - clavells de tot coló, / n'hi ha una d'*espellida*, - sí me la porto yo» en la gran cançó de *Muntanyes Regalades* (versió A, recollida als Banys d'Arles, que MilàF ja inclogué en l'edició de 1853 del *Romllo*, n.º 55; 303, 7 en la de 1882); la tornada d'una dolça cançó porta «el romaní florit, la roseta *espallida*» allà on la primera recollida per MilàF, a temps per incloure-la en l'ed. de 1882; portava «lo pomeret florit, la roseta *esbandida*» (311, trobada aquella en els papers pòstums de Milà, volumet Pujol-Puntí, p. 23). I partint d'ací el verb es tornà intransitiu, com ho és sobretot avui, tant aplicat a les flors com a les cries: «tu qu' a la primavera neixes, / margarideta, qu'*espeleixes* / com una estela, dins dels prats, / ---», «--- me compraré ous, / en faré *espellir* tres o quatre llocades / ---», Saisset (*Catal.*, 173, 245).

És un mot que sempre deu haver estat exclusiu de la zona Nord-est, i aviat limitat quasi del tot al domini rossellonès, des de Perpinyà al Vallespir i Conflent, incloent-hi el Capcir i fins Cerdanya; tanmateix segons *AlcM* és també empordanès, afirmació no mancada de fonament, almenys si la referim al més alt Empordà: a les Escalles de Boadella vaig sentir *espelli* parlant del garró o borró per 'esclatar' (1958). En el Capcir degué mantenir-se la forma etimològica *espèller*, on Griera recollí *espèlè* per 'eixir de l'ou' (BDC

III, 119). El banyolí M. Agustí (1617) tornat Prior de Perpinyà usà un parell d'exemples d'*espellir* per a treure brots una planta (*AlcM* posa a tort el segon amb el cultisme *expèllir*).

No hi ha, doncs, cap obscuritat ni dificultat a partir del ll. EXPÈLLÈRE 'expulsar, fer fora, foragitar', que és el que fa la gallina amb el pollet de l'ou, i en rigor també ho podríem dir de l'arbre amb el borró o de la flor eixida enfora de la tija. Altrament el mot *espellit* havia existit també, en aquesta seva forma hereditària, amb el significat més abstracte i general d'expulsar, segons la cita d'Eiximenis que ens forneix *AlcM*: «vigília y abstinència de dormir, de menjar y beure, *espeleix* la força a la carnal temptació», que encara que vingui d'una ed. de 1523 «novament traduïda de llemosí en nostra lengua vulgar valenciana» i segurament no sols modernitzada en els detalls mínims com y per e, és probable que en aquest mot reproduïxi l'expressió del patriarca gironí; més dubtós és si ho hem de pendre o no com a cultisme; *AlcM*, s. v. *expellit*, posa un segon ex. del mot en la mateixa obra d'Eiximenis en frase igual. En tot cas el mot s'usava encara amb tal sentit, un poc més al Nord, en el S. XVIII: «si per cas se tròvia alguna part que se'n portia més de la sua part tocant, que sia *espallit* de la companyia» en els estatuts d'una associació de pescadors de Cadaqués, l'any 1716 (Fred. Rahola, *Mem. Ac. B. L. Bna.* VIII, 470). No escuria de sospitar ací un cultisme *espellit*=*expellit*, sinó la pronúncia *aspellit*, que altrament no ho haurien escrit amb -a-. També hi ha un cas d'oc. ant. *espelir* 'foragitar d'una comunitat' en el *Libre de l'Esparvier* cartoral roergat (entorn del S. XIV, PSW III, 254b).

Fora del català el mot s'ha conservat amb caràcter popular en llengua d'oc, en alguns altres parlars de França, i poc o molt en algun del Nord d'Itàlia i potser d'Aragó (si es comprova el que diu GdDiego, *Contr.*, 77). En occità *espelir* és un mot important, que ja apareix en un parell d'exs. llgd. del S. XIV amb el sentit de 'descloure l'ou' (Rayn. III, 171a) i avui gairebé pertot el domini: Alps, Provença lato sensu, Llenguadoc en el sentit més ample, Alvèrnia, Peirigort i part del gascó, amb l'important derivat *espelido* 'la desclosa', 'la cria i formació d'un animal' (*Moun Espelido* les bellíssimes memòries del jove Mistral), *FEW* III, 307; des d'on redunda àmpliament per tot el francoprovençal i molts parlars del Franc Comtat, Centre, Borgonya i Est de França, i fins del Piemont (a Sicília segurament importat pels valdesos o piemontesos). En el sentit de 'descloure's o esbadellar-se una flor' només en Llenguadocià, si bé amb àrea molt ampla, i desbordant un poc dels límits, incloent-hi algun parlar gascó, com el bearn. *espeli* «écloure une fleur», *espeli-s* «s'épanouir» (Lespy-R. en el supl. II, 390).

Els romanistes han vacil·lat i discrepat més o menys sobre si el mot és o no el mateix que el tipus fr. *épeler* 'confegir', angl. *spell* id., o sigui sobre si aquest o l'altre o tots dos són d'origen germànic o romànic: per allò votaren Diez i Bloch (1.ª i 2.ª ed.) i per això Ant. Thomas (*Rom.* XLII, 399) i M-Lübke (*REW*, 3041);